

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารที่แสดงความเป็นผู้นำของเด็ก และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 9-12 ปี จำนวน 395 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนประเภทต่างๆ รวม 4 แห่ง ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลจากการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยเด็กนักเรียนเพศหญิง 225 คน คิดเป็นร้อยละ 57 และเพศชาย 170 คน คิดเป็นร้อยละ 43 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 11 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.9 รองลงมาคือ อายุ 12 ปี 10 ปี และ 9 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.3, 25.8 และ 13.9 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 4 คิดเป็นร้อยละ 28.6 และ 26.6 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนเอกชน คิดเป็นร้อยละ 29.9 รองลงมาคือโรงเรียนรัฐบาลที่เป็นสาธิต โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนเอกชนที่เป็นคริสต์ คิดเป็นร้อยละ 27.8, 27.1 และ 15.2 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดาและมารดา คิดเป็นร้อยละ 91.1 นอกจากนั้นอาศัยอยู่กับมารดาเพียงฝ่ายเดียวหรือบิดาเพียงฝ่ายเดียว และอื่นๆ เช่น อาศัยอยู่กับญาติ คิดเป็นร้อยละ 5.6, 0.5 และ 2.8 ตามลำดับ

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 73.4 รองลงมาคือมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 19.5 และระดับต่ำคิดเป็นร้อยละ 7.1

ในด้านรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวพบว่า กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวแบบเปิด มีจำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 35.7 รองลงมาเป็นครอบครัวแบบปิด มีจำนวน 109 คน และครอบครัวแบบปล่อย มีจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 27.6 และ 24.3 ตามลำดับ ส่วนกรณีที่ไม่สามารถระบุกลุ่มรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้มีจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.4

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวและคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มครอบครัวที่แตกต่างกันทั้ง 3 กลุ่มมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มครอบครัวแบบเปิด ($\bar{X} = 2.31$, S.D. = 0.561) รองลงมาคือครอบครัวแบบปล่อย และครอบครัวแบบปิด ($\bar{X} = 2.08$, S.D. = 0.599 และ $\bar{X} = 2.07$, S.D. = 0.561 ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.19$, S.D. = 0.576)

ในส่วนของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำและรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง จากการวิจัยนี้พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำและคะแนนรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด แบบเปิด และแบบปล่อย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 3 กลุ่มคือ ครอบครัวแบบปิด, ครอบครัวแบบเปิด และครอบครัวแบบปล่อย โดยใช้ Oneway ANOVA พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างทั้ง 3 กลุ่ม จากการทดสอบภายหลังด้วย Scheffe พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีครอบครัวแบบ

เปิดมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีครอบครัวแบบปิดและครอบครัวแบบปล่อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลจากการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิง โดยใช้ t-test พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิจัยความแตกต่างด้านอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มอายุมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มอายุ 9 ปี ($\bar{X} = 2.26$, S.D. = 0.613) รองลงมาคือกลุ่มอายุ 11 ปี, 12 ปี และ 10 ปี ตามลำดับ หลังจากนั้นได้ทำการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน 4 กลุ่มคือ กลุ่มอายุ 9 ปี, 10 ปี, 11 ปี และ 12 ปี โดยใช้ Oneway ANOVA พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน 4 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยด้านระดับชั้นที่กำลังศึกษาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.27$, S.D. = 0.587) รองลงมาคือกลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง

หลังจากนั้นได้ทำการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างในระดับชั้นที่แตกต่างกัน 3 กลุ่มคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โดยใช้ Oneway ANOVA พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนที่ 3 ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารที่แสดงความเป็นผู้นำของเด็ก กล่าวคือ การทำกิจกรรมต่างๆ การเปิดรับสื่อและประเภทโรงเรียน

ผลการวิจัยด้านประเภทโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มโรงเรียนสาธิต มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.38$, S.D. = 0.583) กลุ่มโรงเรียนที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำต่ำสุดคือโรงเรียนเอกชน ($\bar{X} = 1.97$, S.D. = 0.584) มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง

จากผลการวิจัยในด้านการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้เวลาในการทำกิจกรรมโดยเฉลี่ยคิดเป็น 8.11 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำมากที่สุดคือ เล่นเกมส์ คิดเป็นร้อยละ 64.1 รองลงมาคือ เรียนพิเศษ ดูหนัง และฟังเพลง คิดเป็นร้อยละ 55.2, 50.9 และ 49.1 ตามลำดับ

กิจกรรมต่างๆที่กลุ่มตัวอย่างทำสามารถนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ดังนี้

1. กีฬา ประกอบด้วย ซี่ม้า วายน้ำ เทควันโด ยูโด บาสเก็ตบอล วอลเลย์บอล เทนนิส แบดมินตัน กอล์ฟ
2. ดนตรีและเต้นรำ ประกอบด้วย รำไทย บัลเลต์ แจ๊สแดนซ์ เปียโน กีตาร์ ซิม ระนาด กลอง
3. กิจกรรมบันเทิง ประกอบด้วย ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกมส์
4. เรียนพิเศษวิชาการและศิลปะต่างๆ ประกอบด้วย เรียนพิเศษวิชาต่างๆ เรียนร้องเพลง เรียนวาดรูป เรียนทำอาหาร

โดยประเภทกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำมากที่สุดคือ กิจกรรมประเภทกิจกรรมบันเทิง คิดเป็นร้อยละ 75.7 รองลงมาคือเรียนพิเศษ คิดเป็นร้อยละ 61.5 เล่นกีฬา คิดเป็นร้อยละ 57.7 และเล่นดนตรี/เต้นรำ คิดเป็นร้อยละ 35.2

ในด้านการเปิดรับสื่อ จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเปิดรับสื่อโดยเฉลี่ยคิดเป็น 8.88 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยสื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับมากที่สุดคือโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 83.5 รองลงมาคือ อินเทอร์เน็ต, เกมส์คอมพิวเตอร์ และอ่านการ์ตูน คิดเป็นร้อยละ 57.5, 54.9 และ 50.1 ตามลำดับ

หลังจากนั้นได้ทำการทดสอบเพื่อหาความสัมพันธ์ของประเภทโรงเรียนกับประเภทกิจกรรม โดยเมื่อจำแนกประเภทกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำตามประเภทโรงเรียนแล้วพบว่า โรงเรียนที่มีกลุ่มตัวอย่างที่เล่นกีฬามากที่สุดคือโรงเรียนเอกชน คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาคือโรงเรียนเอกชนคริสต์ โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนสาธิต คิดเป็นร้อยละ 61.7, 57.9 และ 50.0 ตามลำดับ กล่าวคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนเอกชนมีกิจกรรมที่เป็นการออกกำลังกายมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีกิจกรรมที่เป็นการออกกำลังกายน้อยที่สุดคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนสาธิต

ส่วนโรงเรียนที่มีกลุ่มตัวอย่างที่เล่นดนตรีและเต้นรำมากที่สุดคือโรงเรียนรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 46.7 รองลงมาคือโรงเรียนเอกชนคริสต์ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนสาธิต คิดเป็นร้อยละ 36.7, 33.1 และ 25.5 ตามลำดับ กล่าวคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนรัฐบาลมีกิจกรรมที่เป็นการเล่นดนตรีและเต้นรำมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีกิจกรรมเล่นดนตรีและเต้นรำน้อยที่สุดคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนสาธิต

ส่วนกิจกรรมด้านบันเทิงพบว่า โรงเรียนที่มีกลุ่มตัวอย่างที่ทำกิจกรรมบันเทิงมากที่สุดคือโรงเรียนเอกชน คิดเป็นร้อยละ 91.5 รองลงมาคือโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชนคริสต์ และโรงเรียนสาธิต คิดเป็นร้อยละ 80.4, 68.3 และ 58.2 ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า เด็กที่เรียนโรงเรียนเอกชนมีกิจกรรมบันเทิงมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีกิจกรรมบันเทิงน้อยที่สุดคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนสาธิต

ในด้านกิจกรรมการเรียนพิเศษวิชาการและศิลปะต่างๆ โรงเรียนที่มีกลุ่มตัวอย่างที่ทำกิจกรรมเรียนพิเศษมากที่สุดคือโรงเรียนเอกชนคริสต์ คิดเป็นร้อยละ 68.3 รองลงมาคือโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนสาธิต และโรงเรียนเอกชน คิดเป็นร้อยละ 65.4, 63.6 และ 52.5 ตามลำดับจากข้อมูลดังกล่าวพบว่า เด็กที่เรียนโรงเรียนเอกชนคริสต์มีการเรียนพิเศษมากที่สุด ส่วนเด็กที่เรียนพิเศษน้อยที่สุดคือ เด็กที่เรียนโรงเรียนเอกชน

ความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างเมื่อจำแนกตามประเภทโรงเรียนและทำการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนที่แตกต่างกัน 4 กลุ่มคือ โรงเรียนรัฐบาล, โรงเรียนสาธิต, โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนเอกชนคริสต์ โดยใช้ Oneway ANOVA พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างทั้ง 4 กลุ่ม จากการทดสอบภายหลังด้วย Scheffe พบว่า

กลุ่มโรงเรียนสาธิตมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนเอกชนคริสต์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มโรงเรียนเอกชนมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำต่ำกว่าโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนสาธิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อจำแนกตามการพักอาศัยและทำการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาที่แตกต่างกัน 4 กลุ่ม คืออาศัยอยู่กับบิดาและมารดา, อาศัยอยู่กับบิดาเพียงฝ่ายเดียว, อาศัยอยู่กับมารดาเพียงฝ่ายเดียว และอื่นๆเช่น อาศัยอยู่กับญาติ โดยใช้ Oneway ANOVA พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำของทั้ง 4 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ จากผลการวิจัยในด้านการพักอาศัยของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มที่อาศัยอยู่กับบิดาเพียงฝ่ายเดียว ($\bar{X} = 2.35$, S.D. = 0.212)

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่ากิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทำอาจมีผลต่อระดับความเป็นผู้นำของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว จึงได้นำประเภทกิจกรรมที่เด็กทำมาหาความสัมพันธ์กับระดับความเป็นผู้นำเพื่ออธิบายเพิ่มเติม ได้ผลดังนี้

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ด้วย Pearson Correlation พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์กับจำนวนกิจกรรมนอกเวลาที่ทำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กิจกรรมประเภทกีฬา จากผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เล่นกีฬาและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เล่นกีฬาด้วย t-test พบว่าทั้งสองกลุ่มมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในด้านดนตรี/การเต้นรำ จากผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เล่นดนตรี/เต้นรำและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เล่นดนตรี/เต้นรำด้วย t-test พบว่ากลุ่มที่เล่นดนตรี/เต้นรำมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เล่นดนตรี/เต้นรำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ในด้านกิจกรรมบันเทิง ผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ทำกิจกรรมบันเทิงและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ทำกิจกรรมบันเทิงด้วย t-test พบว่ากลุ่มที่ไม่ทำกิจกรรมบันเทิงมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มที่ทำกิจกรรมบันเทิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนในด้านการเรียนพิเศษวิชาการต่างๆและศิลปะ ผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เรียนพิเศษและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เรียนพิเศษด้วย t-test พบว่ากลุ่มที่เรียนพิเศษมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เรียนพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นอกจากนี้ ในด้านการเปิดรับสื่อ ผลการทดสอบความสัมพันธ์ด้วย Pearson Correlation พบว่าคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำและจำนวนสื่อที่เปิดรับไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เด็กที่มีระดับความเป็นผู้นำในเกณฑ์สูง

ผลการวิจัยจากข้อมูลกลุ่มเด็กที่มีระดับความเป็นผู้นำอยู่ในเกณฑ์สูงในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 395 คน มีจำนวน 77 คน ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาหาความสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ได้ผลดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูง ประกอบด้วยเด็กนักเรียนเพศหญิง 48 คน คิดเป็นร้อยละ 62.3 และเพศชาย 29 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่มีอายุ 11 ปี มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมาคืออายุ 10 ปี จำนวน 18 คน และ 12 ปี จำนวน 18 คิดเป็นร้อยละ 23.4 และ 9 ปี จำนวน 13 คิดเป็นร้อยละ 16.9

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมาคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 27 คน และประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1 และ 28.6 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมการความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนรัฐบาลที่เป็นสาธิตมีจำนวน 35 คนคิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาคือโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 26 คน โรงเรียนเอกชน จำนวน 11 คน และโรงเรียนเอกชนที่เป็นคริสต์ จำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 33.8, 14.3 และ 6.5 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมการความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดาและมารดา จำนวน 73 คนคิดเป็นร้อยละ 94.8 นอกจากนั้นอาศัยอยู่กับมารดาเพียงฝ่ายเดียวจำนวน 3 คน และอื่นๆ เช่น อาศัยอยู่กับญาติจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 และ 1.3 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมการความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาคือครอบครัวแบบปล่อย จำนวน 19 คนและครอบครัวแบบปิด จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 24.7 และ 18.2 ตามลำดับ ส่วนกรณีที่ไม่สามารถระบุกลุ่มรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้มีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3

กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนพฤติกรรมการความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงส่วนใหญ่ใช้เวลาในการทำกิจกรรมโดยเฉลี่ยคิดเป็น 11.28 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และใช้เวลาในการเปิดรับสื่อโดยเฉลี่ยคิดเป็น 12.77 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคืออาชีพค้าขายและรับราชการ คิดเป็นร้อยละ 16.7 อาชีพรับจ้างและพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 11.1 และอาชีพธุรกิจส่วนตัวและตรวจสอบบัญชี คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ โดยผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.9 รองลงมาคือไม่เกิน 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.2 รายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.7 ระหว่าง 25,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.1 และระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท และ 20,001 – 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อระดับความเป็นผู้นำของเด็กว่ากล้าแสดงออกค่อนข้างน้อย ไม่ค่อยพูด เจ็บ คิดเป็นร้อยละ 27.8 รองลงมาคือกล้าแสดงออกปานกลาง เมื่อเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือมีความจำเป็น คิดเป็นร้อยละ 22.2 นอกจากนั้นคือมีความคิดเห็นว่ากล้าแสดงออกมากจนมากเกินไป กล้าแสดงออกเอง โดยเป็นตั้งแต่เล็ก และกล้าแสดงออกเมื่ออยู่กับครอบครัวหรือคนที่คุ้นเคย คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ โดยผู้ปกครองที่อบรมสั่งสอนส่วนใหญ่คือแม่ คิดเป็นร้อยละ 72.2 รองลงมาคือพ่อและแม่ คิดเป็นร้อยละ 11.1 นอกจากนั้นคือลุง ป้า น้า อา, ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่ ญาติ อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ตามลำดับ

ในด้านการตัดสินใจเลือกกิจกรรมพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกกิจกรรมโดยเลือกให้ลูกเองหรือโน้มน้าวให้เลือกตามที่กำหนดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.1 รองลงมาคือชี้แนะ และถามความเห็นของลูกในการเลือกกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 22.2 และให้ลูกเลือกเองตามความพอใจ คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับการสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมการสื่อสารที่แสดงความเป็นผู้นำของเด็ก และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 9-12 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่เด็กมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะหรือความคิดของผู้อื่นได้หลากหลายมุมมองมากขึ้นและลึกซึ้งขึ้นโดยสามารถมองจากมุมมองของบุคคลที่ 2 และ 3 ได้อย่างเป็นรูปธรรมและสามารถทดสอบเพื่อวัดระดับได้ โดยผลจากการวิจัยทางจิตวิทยาของสุปราณี ประจประเสริฐ (2548) ที่พบว่าเด็กอายุ 9 ปีมีพัฒนาการด้านความสามารถในการเข้าใจทัศนะของผู้อื่นในชั้น 2: Self-reflection or Reciprocal Perspectives ตามทฤษฎีของ Selman (1979) ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของ มัลลิกา สันติหิรัญภาค (2545) ที่พบว่าเด็กมีความสามารถในการเข้าใจทัศนะผู้อื่นในระดับชั้นที่ 2 นี้เมื่ออายุ 7 ปี ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุ 9-12 ปีหรือกำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 จากโรงเรียนต่างๆที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 395 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ประกอบด้วย แบบสอบถามสำหรับเด็กและแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์สำหรับผู้ปกครอง

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าการที่พ่อแม่มีเวลาดูแลเด็กมากก็จะสามารถดูแลและให้การชี้แนะแก่เด็กรวมถึงควบคุมพฤติกรรมต่างๆ รวมถึงการทำกิจกรรมของเด็ก ซึ่งกิจกรรมต่างๆที่เด็กทำนี้จะส่งผลต่อพัฒนาการด้านความคิดความเข้าใจของเด็ก เช่น พ่อแม่ที่มีเวลาดูแลลูกด้วยตนเองก็จะสามารถส่งเสริมและชี้แนะให้ลูกทำกิจกรรมที่จะเสริมสร้างพัฒนาการต่างๆ โดยอาจแนะนำให้ลูกใช้เวลาไปกับการเล่นกีฬา เรียนดนตรี กิจกรรมสันทนาการต่างๆ มากกว่าลูกที่ผู้อื่น (เช่น พี่เลี้ยง) ดูแลที่มักใช้เวลาไปกับการดู T.V. เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ มากกว่าทำกิจกรรมอื่น ซึ่งจะไม่เสริมสร้างพัฒนาการทางความคิดตามหลักเหตุผล ตรงกันข้ามกับกิจกรรมนันทนาการต่างๆที่จะเสริมสร้างและพัฒนาทักษะด้านการเข้าสังคม การโต้ตอบ การคิดเชิงเหตุผล ทั้งในเชิงกว้างและเล็ก ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาต่างๆ ของปัจเจกบุคคล รวมถึงการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพต่อไป

ความเป็นผู้นำหรือทักษะด้านการเข้าสังคมให้เป็นที่ยอมรับนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทักษะด้านความสามารถในการเข้าใจทัศนะของผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลได้รับการยอมรับหรือถูกปฏิเสธ เป็นที่ต้องการหรือคบหาจากบุคคลอื่นๆหรือไม่เป็นที่ต้องการของคนรอบข้าง (เช่น เพื่อนๆ หรือ ครู เป็นต้น) และพัฒนาเป็นการยอมรับในฐานะผู้นำของกลุ่มซึ่งหมายถึงบุคคลที่ผู้อื่นให้การยอมรับและสนับสนุนในการทำสิ่งต่างๆ โดยสามารถโน้มน้าวและควบคุมสถานการณ์ของกลุ่มให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ ซึ่งทักษะด้านนี้สามารถพัฒนาได้จากการทำกิจกรรมที่เด็กจะได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การเข้าสังคม การคิดเชิงเหตุผล เข้าใจความคิดความรู้สึกของผู้อื่น และสามารถปฏิบัติตนได้ดี เหมาะสมตามกาลเทศะและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลทุกวัยที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยจนได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำ

พัฒนาการในด้านต่างๆ รวมถึงพัฒนาการในด้านความเป็นผู้นำของเด็ก ล้วนมีพื้นฐานที่สำคัญมาจากครอบครัว ดังนั้น ลักษณะการสื่อสารในครอบครัวจึงมีผลต่อเด็กและหากมองให้ลึกแล้วพื้นฐานของความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวย่อมขึ้นอยู่กับการสื่อสารที่ระหว่างสมาชิกซึ่งมีผลในการสร้างบรรยากาศที่ดีหรือไม่ดี อบอุนหรืออึดอัด เป็นกันเองหรือเกรงกลัว ซึ่งความสัมพันธ์ในครอบครัวนี้จะเป็นรากฐานที่ดีให้แก่พัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก โดยจากการวิจัยของ Peterson (1999) พบว่า ปัจจัยความถี่และการใช้เวลากับการสื่อสารมีผลต่อความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งและเหนียวแน่น (Strong and Healthy Family) ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย

ของ Epstein et al. (1993) ที่พบว่า การสื่อสารที่ชัดเจนและตรงประเด็น (Clear and Direct Communication) จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและความเข้าใจกันของสมาชิกในครอบครัว

นอกจากนี้ จากการวิจัยพบว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็กโดยเด็กที่มีความเป็นผู้นำมักมีรูปแบบในครอบครัวแบบเปิด คือ การเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ไม่กลัวที่จะพูดสิ่งที่คิดเนื่องจากไม่ต้องกังวลว่าตนจะถูกตำหนิ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เบญจพร ปัญญาวยง, พิสาสน์ เตชะเกษม และเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์ (2542) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีผลต่อเด็กอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงที่เด็กอายุ 7-9 ปี จะมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างมากทั้งในด้านพัฒนาการและชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่ดีหรือเป็นพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ได้ ครอบครัวจึงนับเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานที่สำคัญแก่ปัจเจกบุคคลในด้านต่างๆ รวมถึงการสื่อสารที่แสดงความเป็นผู้นำด้วย ทักษะความเป็นผู้นำของเด็กเป็นพื้นฐานด้านหนึ่งที่จะพัฒนาไปสู่ภาวะเป็นผู้นำเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังจะเห็นได้จากการที่นักวิจัยมากมายได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ อิทธิพลของครอบครัวก็นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อเด็กและยังเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ใหญ่ที่มีพฤติกรรมต่างๆ กันนั้นเป็นผลมาจากการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก

จากผลการวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำและรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กในด้านเพศ (ชาย, หญิง) กลุ่มอายุที่แตกต่างกันทั้ง 4 กลุ่ม (9, 10, 11 และ 12 ปี) และระดับชั้นที่เด็กกำลังศึกษา (ประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6) พบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า เพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาไม่มีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก แต่โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนสูงสุดคือกลุ่มโรงเรียนสาธิต และกลุ่มโรงเรียนที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำต่ำสุดคือโรงเรียนเอกชน และนอกจากนี้จากผลการวิจัยยังพบว่า กิจกรรม

ที่เด็กทำก็มีความสัมพันธ์กับระดับคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำเช่นกันซึ่งจะอธิบายในส่วนของ การทำกิจกรรมของเด็กต่อไป

ในด้านลักษณะการพักอาศัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดาและมารดามากที่สุด นอกนั้นอาศัยอยู่กับมารดาเพียงฝ่ายเดียวหรือบิดาเพียงฝ่ายเดียว และอื่นๆ เช่น อาศัยอยู่กับญาติ โดยเด็กส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน และปัจจัย ด้านการพักอาศัยก็ไม่มีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก นอกจากนี้ ยังพบอีกว่าเด็กที่อยู่กับ ผู้ปกครองที่ไม่ใช่พ่อแม่ อยู่กับผู้ปกครองอื่นๆ หรือ อยู่กับพ่อหรือแม่เพียงฝ่ายเดียว ก็มีพฤติกรรม การสื่อสารที่แสดงความเป็นผู้นำไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจรรยา สุวรรณทัต และคณะ(2529) ที่พบว่า ถึงแม้จะอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่เป็นผู้มีอำนาจใน การตัดสินใจเรื่องต่างๆในครอบครัวโดยผู้อาวุโส(ปู่ย่าตายาย) หรือบุคคลอื่นๆ(ลุงป้าหน้าอา) ที่อาศัย ร่วมกันในครอบครัวเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำเท่านั้น และยังพบอีกว่าพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายก็ล้วนมี ทัศนคติในการเลี้ยงดูบุตรหลานไปในทิศทางเดียวกัน แต่ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงดูคือ ปัจจัยด้าน การศึกษาของผู้ปกครองและปัจจัยทางเศรษฐกิจ (รายได้ของผู้ปกครอง) และจากการวิจัยของ Jacobs(1982)พบว่า พ่อหรือแม่ที่เลี้ยงลูกโดยลำพังก็สามารถเลี้ยงดูลูกได้ดีเช่นกัน

เด็กที่มีครอบครัวแบบเปิดมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่าเด็กที่มีครอบครัวแบบ ปิดและครอบครัวแบบปล่อย โดยเพศ อายุ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาไม่มีผลต่อระดับความเป็น ผู้นำของเด็ก แต่ประเภทโรงเรียนมีผลต่อระดับความเป็นผู้นำของเด็กโดยผลการวิจัยสอดคล้องกัน ทั้งผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและจากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กล่าวคือ เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าโรงเรียนมีผลต่อระดับความเป็นผู้นำของเด็ก โดยผู้ปกครอง บางคนให้ความเห็นว่ามีผลอย่างมากเพราะลูกมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปเลยจากตอนเล็กๆก่อนที่จะ เข้าโรงเรียน เป็นต้น

จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้สามารถอธิบายได้ว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบ เปิดมีผลสนับสนุนให้เด็กมีความเป็นผู้นำซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากรูปแบบการสื่อสารแบบเปิดนี้จะ เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและการตัดสินใจต่างๆใน ครอบครัว ซึ่งทำให้เด็กได้มีโอกาสฝึกทักษะด้านความคิดเชิงเหตุผล รู้จักโต้ตอบ กล่าวที่จะแสดง ความเห็นหรือพูดสิ่งที่คิดออกมา และจากการที่เด็กรู้สึกว่าจะตนเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้เองที่

จะเป็นการกระตุ้นให้เด็กฝึกและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ต่างๆเพื่อที่จะสามารถพูดโต้ตอบได้อย่างมีเหตุผล ทั้งยังทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และสิ่งนี้เองจะเป็นพื้นฐานให้เด็กได้พัฒนาจนก่อเกิดความเป็นผู้นำต่อไป

จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองพบว่า การรับรู้ความหมายของความเป็นผู้นำของเด็กนั้นแตกต่างกันไปตามการนิยามความหมายของคำว่า "ผู้นำ" ของผู้ปกครองแต่ละคน โดยสามารถอธิบายได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. เน้นความเป็นผู้นำจากความกล้าแสดงออก

หมายถึง กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ กล้าขัดแย้งหรือแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหากไม่เห็นด้วย โดยให้ความเห็นว่า หากเป็นผู้นำที่ไม่กล้าแสดงออก กลัวความผิดพลาด หรือไม่กล้าที่จะออกมาแสดงตนหรือเสนอความรับผิดชอบก็ไม่น่าจะเป็นผู้นำได้ เพราะถ้าไม่กล้าก็จะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและจะได้รับการยอมรับจากกลุ่มหรือบุคคลอื่นๆได้ยาก เพราะดูไม่แข็งแกร่งพอที่จะเป็นผู้นำ ดังเห็นได้จากความเห็นของผู้ปกครองที่ว่า

"ถ้าเด็กเป็นคนเงียบๆ ไม่พูด ไม่กล้าแสดงออก จะเป็นผู้นำได้อย่างไร พูดอะไรเพื่อนๆก็คงจะไม่ทำตาม ไข่ม้อยละ ถ้าหงิมๆ แบบว่าไม่ค่อยกล้าเนี่ยะ ใครเขาจะไปเชื่อ แล้วจะเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้ากลุ่มได้ไง"

(ผู้ปกครอง#2)

"ผู้นำก็ต้องกล้าพูด กล้าแสดงออกสิ เองง่ายๆเลยนะ ถ้าเพื่อนๆในห้องเกิดทะเลาะหรือมีปัญหาขึ้นมาจะทำไง ถ้าจัดการไม่ได้หรือพูดไปเพื่อนๆก็ไม่กลัว ไม่เชื่อ ก็หมดกัน อย่างงี้จะเป็นผู้นำได้ไง"

(ผู้ปกครอง#3)

แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ปกครองอีกส่วนหนึ่งกลับมีความคิดเห็นต่อความเป็นผู้นำว่า

2. เน้นความเป็นผู้นำจากความรับผิดชอบ

หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสิ่งที่พูด สิ่งที่ทำ ทั้งที่ถูกและผิด รวมถึงงานที่ได้รับมอบหมาย ก็จะต้องรับผิดชอบทำและแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วง ไม่ท้อแม้มีอุปสรรค นอกจากนี้ยังต้องมีระเบียบวินัย รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและทำตามอย่างถูกต้อง เหมาะสมทั้งกับบุคคลต่างๆและถูกต้องตามกาลเทศะโดยไม่ต้องมีใครมาบอกหรือคอยควบคุมให้ทำ ดังเห็นได้จากคำพูดที่ว่า

“เด็กที่มีความเป็นผู้นำไม่จำเป็นต้องมีความกล้าแสดงออกมากมาย เพียงแต่ต้องรู้จักหน้าที่ของตัวเอง และมีความรับผิดชอบต่องานที่ตัวเองต้องทำและก็ทำให้มันดีเท่านั้นเอง”

(ผู้ปกครอง#18)

“ขึ้นอยู่กับว่าใครจะคิดว่าผู้นำต้องเป็นยังไง”“แต่ถ้าเรื่องหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบหรือสัญญาอะไรที่ตกลงกันได้ เขาก็จะรับผิดชอบแล้วก็ทำตามโดยที่พี่ก็ไม่ต้องมานั่งจ้อง นั่งบังคับ เขาทำอะไรของเขาเองเลย”“พี่ไม่คิดว่าอย่างนั้นถึงจะถือเป็นผู้นำ เพราะลูกพี่ก็ได้เป็นหัวหน้าห้อง ไม่เห็นต้องกล้าแสดงออกมากอะไรอย่างนั้น”

(ผู้ปกครอง#13)

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้ปกครองบางคนก็มองว่าการที่เด็กมีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าทำ และมีผลงานหรือบุคลิกภาพที่โดดเด่นคือ เด็กที่มีความเป็นผู้นำ แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ปกครองบางคนกลับมองว่าความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าทำมากๆ เป็นเด็กที่ก้าวร้าว ไม่เคารพผู้ใหญ่ ไม่รู้จักกาลเทศะ โดยผลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารของเด็กที่มีต่อครู เช่น การที่เด็กพูดกับครูว่า

“ครู หนูทิวน้ำ ให้น้ำให้หน่อย” หรือ

“ไม่เอาหรอก มันร้อน” เป็นต้น

(ผู้ปกครอง#9)

โดยผู้ปกครองมองว่าเด็กที่กล้าพูด กล้าแสดงออกแต่ไม่ถูกกาลเทศะ ไม่เหมาะสม หรือขาดความเคารพผู้ใหญ่ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมไทยที่ดีนั้น ไม่น่าจะจัดเป็นเด็กที่เป็นผู้นำ ความกล้าแสดงออกจึงไม่น่าจะเป็นคุณสมบัติเด่นของผู้นำได้ ในทางตรงกันข้าม เด็กที่เจียมๆแต่เป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ มีระเบียบวินัยน่าจะจัดเป็นเด็กที่มีความเป็นผู้นำมากกว่าเด็กที่มีแค่ความกล้าแสดงออกเท่านั้น โดยให้ข้อคิดเห็นว่าเด็กที่รับผิดชอบนี้สามารถจัดการงานต่างๆที่เป็นความรับผิดชอบของตนได้ ทั้งยังสามารถเป็นผู้ช่วยครู โดยมักเป็นเด็กที่ครูมอบหมายงานให้ช่วยเหลือ (เช่น การได้เป็นหัวหน้าห้อง การได้รับมอบหมายงานศิลปะต่างๆ เป็นต้น)

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโส การเคารพผู้ใหญ่จึงเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองส่วนมากให้ความสำคัญในการอบรมสั่งสอนเด็ก จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อความเป็นผู้นำของลูกยังพบอีกว่า ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อความเป็นผู้นำของเด็กว่ากล้าแสดงออกค่อนข้างน้อย ไม่ค่อยพูด เจียบ โดยมีจำนวน 5 คน ซึ่งสังเกตได้จากการที่ลูกไม่ค่อยกล้าทำอะไรด้วยตนเอง โดยเฉพาะถ้าต้องพูดคุยกับคนที่ไม่คุ้นเคยก็จะไม่กล้าได้ตอบ เช่น การไม่กล้าสั่งอาหารเอง ไม่กล้าพูดคุยได้ตอบกับคนใหม่ๆที่เพิ่งรู้จัก เป็นต้น โดยพฤติกรรมดังกล่าวนี้อาจเป็นผลมาจากการที่ผู้ปกครองสอนให้เด็กมีความเคารพผู้ใหญ่เพราะอยู่ในสังคมไทย ถ้าพูดจาขัดแย้งกับผู้ใหญ่อาจกลายเป็นเด็กก้าวร้าวได้ เด็กจึงเรียนรู้ที่จะเจียบ เก็บคำพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวจะถูกตำหนิ

นอกจากความเห็นดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีผู้ปกครองอีกส่วนหนึ่งให้ความเห็นต่อความเป็นผู้นำของเด็กว่า มีความกล้าแสดงออกปานกลาง เมื่อเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือมีความจำเป็น (มีจำนวน 3 คน) โดยสังเกตได้จากปกติก็เป็นเด็กที่ไม่ค่อยพูดมากนัก แต่หากเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบก็จะกล้าที่จะออกมาพูด เช่นจากคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ลูกสาวเป็นคนค่อนข้างเจียบแต่ได้เป็นหัวหน้าห้องเพราะมีความรับผิดชอบดีและเป็นเด็กเรียบร้อย แต่เมื่อครูให้ดูแลจัดการความเรียบร้อยในห้องหรือดูแลเพื่อนๆให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยก็สามารถทำได้ หรือเด็กที่พูดอะไรแล้วเพื่อนๆก็เชื่อและปฏิบัติตาม” เป็นต้น

(ผู้ปกครอง#8)

นอกจากนั้น ผู้ปกครองส่วนที่เหลือเป็นส่วนน้อยมีความคิดเห็นว่า กล้าแสดงออกมากจนมากเกินไปมีจำนวน 3 คน เช่น การพูดคุยกับผู้ใหญ่รวมถึงคุณครูที่โรงเรียนก็ไม่ค่อยน่ารัก ฟังแล้วเหมือนคุยกับเพื่อนดังที่ได้กล่าวยกเป็นตัวอย่างมาแล้วข้างต้นที่ว่า “ครู หนูหิวน้ำ หาน้ำให้หน่อย” หรือ “ไม่เอาหรอก มันร้อน” เป็นต้น

แต่หากมองในอีกแง่หนึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การให้เด็กได้พูดคุยอย่างเป็นกันเองและเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ก็น่าจะเป็นหนทางที่ครูหรือผู้ปกครองจะได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของเด็กและวิธีที่จะอบรมสั่งสอนเด็กได้อย่างเหมาะสม รวมถึงรับทราบปัญหาทุกอย่างของเด็ก เพราะหากเด็กมีความสนิทสนมกับผู้ปกครองหรือครูก็จะกล้าที่จะถามหรือพูดคุยปรึกษาหากมีปัญหา หากเด็ก

กลัวจะถูกต่อว่าหรือไม่สนิทใจพอที่จะพูดก็อาจหาทางออกในทางที่ผิดได้ ส่วนเด็กที่กล้าแสดงออกเองโดยเป็นตั้งแต่เล็ก กล้าวคือ เป็นเองตั้งแต่เด็กโดยไม่ได้มีใครสอนและเป็นที่ตัวเด็กเองเช่น น้องมีความกล้ามาก เป็นตัวแสบประจำบ้านตั้งแต่เล็ก ชอบเถียงและดื้อ แต่คนที่กลับเรียบร้อยและเจียมๆต่างๆที่เลี้ยงดูเหมือนกัน(จำนวน 3 คน) และสุดท้ายกล้าแสดงออกเมื่ออยู่กับครอบครัวหรือคนที่คุ้นเคย คือถ้าเป็นคนที่ยังคุ้นเคยก็จะกล้าพูดกล้าเล่นหลายๆจนเหมือนเป็นเพื่อนกันกับผู้ใหญ่ แต่หากเป็นคนแปลกหน้าไม่คุ้นเคยจะเจียม ไม่พูดคุยด้วย ถามก็ไม่ค่อยกล้าตอบ (จำนวน 4 คน) เป็นต้น

ในเรื่องความเป็นผู้นำของเด็กนั้นหากมองอย่างลึกซึ้งก็จะเห็นว่าเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู การสั่งสอนเรื่องต่างๆในครอบครัว โดยในด้านการอบรมสั่งสอน ผู้ที่มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนเด็กมากที่สุด(ซึ่งอาจเป็นผู้ที่ใช้เวลากับเด็กมากที่สุดหรือไม่ก็ได้) โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่อบรมสั่งสอนเด็กส่วนใหญ่คือ แม่ มีจำนวน 13 คน รองลงมาคือ พ่อและแม่ จำนวน 2 คน นอกจากนั้นคือ ลุง ป้า น้า อา, ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่ ญาติ อื่นๆเช่น ย่า มีจำนวน 1 คน รวมไปถึงถึงการพูดคุยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสมาชิก การเปิดโอกาสให้แสดงออกด้านความคิดเห็นในเรื่องต่างๆในครอบครัว รวมถึงการให้ความเคารพในการตัดสินใจนั้นๆด้วย ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกกิจกรรมโดยเลือกให้ลูกเองหรือนำมาให้เลือกตามที่เห็นว่าเหมาะสมหรือจะเป็นประโยชน์กับลูกมากที่สุดเช่น หากลูกขอเรียนเปียโนก็จะอนุญาตและตามใจให้ลูกเรียน แต่การร่ายน้ำแม่ลูกจะไม่ได้ขอเรียนและไม่อยากเรียน แต่แม่ก็จะพูดชักชวนหรือนำมาให้เลือกต่างๆให้ลูกยอมเรียนว่ายน้ำเนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อลูกและจะเป็นประโยชน์กับเด็กต่อไปในอนาคต มีจำนวน 11 คน รองลงมาคือชี้แนะและถามความเห็นของลูกในการเลือกกิจกรรม เช่น ลูกอยากเรียนหรือเปล่า ถ้าไม่อยากก็จะไม่บังคับ แต่มักเป็นกิจกรรมประเภทกีฬาหรือเรียนดนตรีทั่วไป มีจำนวน 4 คน และให้ลูกเลือกเองตามความพอใจคือ ลูกอยากเรียนอะไรก็แล้วแต่ลูกและให้เลือกและตัดสินใจได้เอง มีจำนวน 3 คน ซึ่งการที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทางความคิดโดยเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกคิด ฝึกตัดสินใจ และยังเป็นการสร้างความมั่นใจในตนเองของเด็กอีกด้วย อีกทั้งการที่เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆก็เป็นการฝึกพัฒนาทักษะด้านความคิดและเรียนรู้เกี่ยวกับการเสนอความคิดเห็นอย่างเหมาะสมอีกด้วย

นอกจากลักษณะการอยู่อาศัยและบทบาทของผู้อบรมสั่งสอนแล้ว รูปแบบของการสื่อสารในครอบครัวก็เป็นปัจจัยที่จะมีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยขึ้นเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวและระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก ดังนี้

สมมติฐานในการวิจัยข้อที่ 1 : ความแตกต่างของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก

ผลจากการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 3 กลุ่ม พบว่าส่วนใหญ่มีครอบครัวแบบเปิดมากที่สุด (จำนวน 141 ครอบครัว) รองลงมาคือ ครอบครัวแบบปิด (จำนวน 109 ครอบครัว) และครอบครัวแบบปล่อยน้อยที่สุด(จำนวน 96 ครอบครัว) โดยทั้ง 3 รูปแบบมีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็กและทุกรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเหมือนกัน ส่วนกรณีที่ไม่สามารถระบุกลุ่มรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้มีจำนวน 49 คน

จากการศึกษาในส่วนของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่จำแนกการสื่อสารในครอบครัวเป็น 3 รูปแบบ คือ ครอบครัวแบบปิด ครอบครัวแบบเปิด และครอบครัวแบบปล่อยก็พบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความเป็นผู้นำ โดยผลการวิจัยพบว่า คะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำและรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กในการวิจัยครั้งนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อหาความสัมพันธ์ตามการจำแนกรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แบ่งออกเป็น 3 แบบ ยังพบอีกว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของเด็กที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันทั้ง 3 แบบคือ ครอบครัวแบบปิด ครอบครัวแบบเปิด และครอบครัวแบบปล่อย ทั้ง 3 รูปแบบมีความสัมพันธ์กับคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีส่วนทำให้เด็กมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำมากที่สุด

สมมติฐานในการวิจัยข้อที่ 2 : เด็กที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำแตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำระหว่างเด็กที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 3 แบบ พบว่าเด็กที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิดและครอบครัวแบบปล่อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้สามารถกล่าวได้ว่า การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด คือ การให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจเรื่องต่างๆในครอบครัวร่วมกันมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทั้งการคิดเชิงเหตุผลและเชิงสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการสื่อสารภายในครอบครัว โดยเป็นการกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกทักษะด้านความคิดและการมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกับผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่คนอื่นๆเพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองให้แก่เด็กได้ ตัวอย่างเช่น การให้ลูกทำกิจวัตรบางอย่างเอง เช่นการเดินไปส่งอาหารและชำระเงินด้วยตนเอง เป็นต้น เพื่อให้เด็กกล้าแสดงออกและฝึกความรับผิดชอบ รู้จักปฏิบัติตนกับคนแปลกหน้า ทั้งยังเป็น การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองโดยหากเด็กสามารถทำได้ก็จะรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนก็สามารถทำได้เช่นกัน เด็กจะเกิดความภูมิใจในตนเองและเป็นพื้นฐานให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเองได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาเด็กที่มีคะแนนระดับความเป็นผู้นำสูง(เมื่ออิงจากคะแนนของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง) จากเด็กทั้งหมดจำนวน 395 คน พบว่ามีจำนวน 77 คน และเด็กที่มีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูงนี้ส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมากที่สุด (มีจำนวน 33 คน) รองลงมาคือครอบครัวแบบปล่อย(19 คน) และครอบครัวแบบปิด (14คน) ส่วนกรณีที่ไม่สามารถระบุกลุ่มรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้มีจำนวน 11 คน

สมมติฐานในการวิจัยข้อที่ 3 : ลักษณะทางประชากรศาสตร์ คือ เพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา และลักษณะการพักอาศัย มีผลต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก

ปัจจัยลักษณะทางประชากรศาสตร์บางประการ คือ เพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา ลักษณะการพักอาศัยของเด็กอาจมีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก แต่จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ต่างๆดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก กล่าวคือ เด็กที่มีพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา และลักษณะการพักอาศัย โดยปัจจัยต่างๆดังกล่าวไม่มีผลกับระดับความเป็นผู้นำของเด็ก

สมมติฐานในการวิจัยข้อที่ 4 : ปัจจัยต่างๆ คือ ประเภทโรงเรียน การเปิดรับสื่อ และการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ มีผลต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ เช่น ประเภทโรงเรียน การเปิดรับสื่อ การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ฯลฯ มีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก พบว่า ประเภทโรงเรียน และการทำกิจกรรมต่างๆมีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก ในขณะที่การเปิดรับสื่อไม่มีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำของเด็ก ซึ่งผลดังกล่าวนี้อาจเนื่องมาจากการที่วิจัยในครั้งนี้มิได้มุ่งศึกษาในประเด็นอิทธิพลจากสื่อ จึงไม่ได้จำแนกประเภทของเนื้อหาสื่ออย่างชัดเจนซึ่งอาจส่งผลต่อผลที่ได้การวิจัยครั้งนี้ จึงควรมีผู้ศึกษาในประเด็นการเปิดรับสื่อนี้ต่อไป

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ เช่น ประเภทโรงเรียน การเปิดรับสื่อ การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ฯลฯ มีผลต่อระดับความเป็นผู้นำที่แสดงออกในการสื่อสารของเด็ก สามารถอภิปรายผลในแต่ละตัวแปรได้ดังนี้

-โรงเรียน

กลุ่มโรงเรียนสาธิตมีคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำสูงกว่ากลุ่มโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนเอกชนคริสต์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มโรงเรียนเอกชนมี

คะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำต่ำกว่าโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนสาธิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ปกครองที่มีทัศนคติต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างในระดับสูงโดยเป็นโรงเรียนสาธิตมากที่สุดคือ จำนวน 4 คน โรงเรียนเอกชน จำนวน 2 คน และโรงเรียนเอกชนคริสต์ จำนวน 1 คน ส่วนผู้ปกครองที่มีทัศนคติต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างในระดับปานกลาง เป็นโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนสาธิต และโรงเรียนเอกชน โรงเรียนละจำนวน 2 คน และโรงเรียนเอกชนคริสต์ จำนวน 1 คน ส่วนผู้ปกครองที่มีทัศนคติต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำของกลุ่มตัวอย่างในระดับต่ำ เป็นโรงเรียนรัฐบาล จำนวน 3 คน และโรงเรียนเอกชน จำนวน 1 คน

จากข้อมูลดังกล่าวเกี่ยวกับปัจจัยประเภทโรงเรียนอาจเนื่องมาจากการที่โรงเรียนสาธิตมีรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นที่ตัวเด็กเป็นศูนย์กลาง และเป็นการเรียนการสอนแบบการวิจัยกึ่งทดลองกล่าวคือ มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่องเพื่อหารูปแบบการเรียนการสอนที่จะสามารถดึงความสามารถพิเศษด้านต่างๆที่มีอยู่ในตัวเด็ก รวมถึงศักยภาพต่างๆที่อาจสังเกตเห็นได้หรืออาจยังไม่เห็นได้ชัดเจนเพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการด้านต่างๆดังกล่าวนั้นอย่างเต็มที่และมากที่สุดเท่าที่เด็กจะทำได้ เด็กจึงสามารถมีพัฒนาการทางด้านต่างๆรวมถึงด้านความเป็นผู้นำได้เต็มประสิทธิภาพ

-กิจกรรม

ปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็ก จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำกับจำนวนกิจกรรมนอกเวลาที่ทำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือการทำกิจกรรมนอกเวลาหลายๆกิจกรรมจะทำให้มีพฤติกรรมความเป็นผู้นำมากขึ้น

การใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมต่างๆของเด็ก ผู้ปกครองควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทำกิจกรรมที่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อให้เด็กได้พัฒนาทักษะในด้านการสื่อสาร ทักษะในการเข้าสังคมและความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น (หรือการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรานั่นเอง) ซึ่งทักษะนี้ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าใจทัศนะของผู้อื่นที่เด็กจะเริ่มมีพัฒนาการ

ด้านนี้เมื่ออายุ 9 ปี ซึ่งทักษะดังที่กล่าวมานี้จะเป็นพื้นฐานที่ดีแก่เด็กในการพัฒนาความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำต่อไป

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า คะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์กับจำนวนกิจกรรมนอกเวลาที่ทำ กล่าวคือ การทำกิจกรรมนอกเวลาหลายๆกิจกรรมจะทำให้มีพฤติกรรมความเป็นผู้นำมากขึ้นโดยเป็นการเสริมสร้างทักษะความสามารถทางด้านต่างๆทั้งด้านร่างกาย (เช่น การพัฒนากล้ามเนื้อต่างๆ ความสามารถในการเคลื่อนไหว เป็นต้น) และด้านจิตใจ (เช่น ความรู้สึกต่อตนเอง การควบคุมอารมณ์ตนเอง การจัดการกับปัญหา เป็นต้น) จากการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเรียนดนตรีจะได้ทักษะทางด้านดนตรี แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ขีดเกล้าพัฒนาการด้านอารมณ์ไปพร้อมๆกัน หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ขณะที่เด็กทำกิจกรรมหรือกีฬาต่างๆดังกล่าวนั้น เด็กก็ยังได้ฝึกทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและการเข้าสังคมไปพร้อมๆกันเช่นเดียวกัน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองในด้านการทำกิจกรรมของลูกและนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับรายได้พบว่า ผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแม่บ้าน รองลงมาคืออาชีพค้าขายและรับราชการ อาชีพรับจ้างและพนักงานบริษัท และอาชีพธุรกิจส่วนตัวและตรวจสอบบัญชี ตามลำดับและมีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท จำนวน 7 คน รองลงมาคือไม่เกิน 10,000 บาท จำนวน 4 คน รายได้ระหว่าง 10,001 – 15,000 บาท จำนวน 3 คน รายได้ระหว่าง 25,001 – 30,000 บาท จำนวน 2 คน และระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 1 คน และ 20,001 – 25,000 บาท จำนวน 1 คน โดยผู้ปกครองที่มีรายได้ต่อเดือนสูงมักจะให้ลูกทำกิจกรรมบันเทิงที่เสริมทักษะและประสบการณ์ชีวิต เช่น เข้าแคมป์นานาชาติ คอร์สศิลปะบันเทิงต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยวต่างประเทศที่มักจะไปเป็นประจำทุกปี ในขณะที่ผู้ปกครองที่มีรายได้ต่อเดือนในระดับปานกลางจะให้ลูกเรียนพิเศษประเภทวิชาการมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนันทนา เตชะนนท์ (2538) ที่ว่ากิจกรรมอื่นๆของเด็กที่นอกเหนือจากเวลาเรียนจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือรายได้ของครอบครัวเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคาแพลน (Kaplan, 1975) พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อการใช้เวลาของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับฮัมฟรีย์ (Humphrey, 1959) พบว่า รายได้ของครอบครัวเป็นตัวกำหนดการใช้เวลาของสมาชิกในครอบครัว

จากที่กล่าวมาแล้วว่าการทำกิจกรรมมีผลต่อทักษะและพัฒนาการทางด้านต่างๆของเด็ก แต่เดิมเด็กใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนและในวันหยุดไปกับการทำการบ้านและงานต่างๆ ที่ได้รับ

มอบหมาย จากครูหรือโรงเรียน แต่ปัจจุบันโรงเรียนมักจัดให้มีการสอนพิเศษเพิ่มเติมให้แก่เด็กในการทำการบ้านหลังโรงเรียนเลิก ทำให้เด็กมีเวลารว่างในตอนเย็นหลังกลับจากโรงเรียนมากขึ้น จึงมีความหลากหลายและแตกต่างในการใช้เวลาว่างของเด็ก ซึ่งต่างกันไปตามความสนใจของเด็ก การสนับสนุนส่งเสริมหรือแม้แต่การกำหนดของผู้ปกครองมากกว่าที่จะปล่อยให้เด็กใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ฯลฯ ดังแต่ก่อน และกิจกรรมนอกหลักสูตรต่างๆ ก็มีผลส่งเสริมให้เด็กได้รู้ความชอบและความสนใจของตนในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กีฬา ดนตรี ที่หลากหลายมากขึ้นกว่าหลักสูตรการเรียนการสอนในยุคก่อน ซึ่งมีผลให้เด็กมีกิจกรรมการใช้เวลาว่างอย่างมีประโยชน์ และมีผลด้านการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาการต่างๆ ที่มีในตัวเด็กมากขึ้น ซึ่งจะพัฒนาทั้งทักษะทางวิชาการ ด้านอารมณ์ (ดนตรี) ด้านร่างกาย (กีฬา) เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน และเป็นพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็กเมื่อโตขึ้น

-การเปิดรับสื่อ

ในด้านการเปิดรับสื่อการวิจัยครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเปิดรับสื่อโดยเฉลี่ยคิดเป็น 8.88 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และสื่อที่กลุ่มตัวอย่างเปิดรับมากที่สุดคือ โทรทัศน์ รองลงมาคืออินเทอร์เน็ต, เกมคอมพิวเตอร์ และอ่านการ์ตูน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนันทนา เตชะนนท์ (2538) ที่พบว่า เด็กใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ไปกับการดูโทรทัศน์ ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำมากที่สุดคือเล่นเกมส์ รองลงมาคือเรียนพิเศษ ดูหนัง และฟังเพลง ตามลำดับ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความเป็นผู้นำกับจำนวนสื่อที่เปิดรับของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือการเปิดรับสื่อจำนวนมากไม่มีผลต่อระดับพฤติกรรมความเป็นผู้นำ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากที่กล่าวมาแล้วว่างานวิจัยนี้ได้ศึกษาการเปิดรับสื่อในเชิงลึกจึงไม่ได้แยกประเภทสื่อต่างๆ อย่างชัดเจนจึงน่าจะได้มีผู้ศึกษาในเรื่องสื่อนี้ในเชิงลึกต่อไป

ปัญหาและข้อจำกัดในการวิจัย

การสัมภาษณ์ผู้ปกครองมีข้อจำกัด คือ ไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่เป็นผู้ปกครองของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ เนื่องจากทางโรงเรียนไม่สะดวกในการให้ความอนุเคราะห์ในส่วนดังกล่าว จึงทำให้ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของข้อมูลบางส่วนได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงสำรวจจึงอาจมีข้อจำกัดในด้านข้อมูลเชิงลึก บางประการที่จะทำให้สามารถอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวและความเป็นผู้นำของเด็กได้ดีขึ้น จึงควรมีการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยและอธิบายเพิ่มเติมให้ลึกซึ้งขึ้น
2. เนื่องจากงานวิจัยนี้ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาปัจจัยการเปิดรับสื่อและการทำกิจกรรมของเด็กในเชิงลึก โดยศึกษาเฉพาะประเภทของสื่อที่เปิดรับ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ แต่ไม่ได้ศึกษาถึงลักษณะเนื้อหาและประเภทรายการ รวมถึงบทบาทของผู้ปกครองในการเลือกสื่อและการสื่อสารภายในครอบครัวเกี่ยวกับเนื้อหาสื่อที่เปิดรับให้ จึงน่าจะมีผู้ศึกษาวิจัยต่อไปว่าในลักษณะรูปแบบและเนื้อหาแบบใดส่งผลต่อเด็กเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรและบทบาทของผู้ปกครองมีส่วนส่งเสริมมากหรือน้อยอย่างไร
3. เนื่องจากผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามจากเด็กและผลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองไม่ได้มาจากครอบครัวเดียวกัน เนื่องจากโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือกเด็กและไม่สะดวกที่จะให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กดังกล่าวได้ จึงไม่สามารถหาความสัมพันธ์กลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามกับผลการสัมภาษณ์ได้ จึงน่าจะมีผู้ศึกษากับเด็กและผู้ปกครองที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันต่อไป
4. ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง โรงเรียนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทของการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลในการขัดเกลาและหล่อหลอมเด็กให้เติบโตขึ้นเป็นคนดีและเป็นที่ยอมรับและต้องการของสังคมต่อไป ดังนี้
 - พ่อแม่ผู้ปกครองควรใช้การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมากขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำในตัวเด็ก

-ความถี่ของกิจกรรมที่เด็กทำมีผลในการสร้างความเป็นผู้นำของเด็กจึงควรพิจารณา กิจกรรมที่เด็กทำเพื่อเลือกกิจกรรมที่ดีและเหมาะสมในการพัฒนาความเป็นผู้นำของเด็ก

-โรงเรียนควรนำผลการวิจัยมาพิจารณาประกอบในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ต่างๆเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กและพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กให้ได้มากที่สุด

-หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัวและ บัณฑิตที่มีผลต่อความเป็นผู้นำของเด็กมาพิจารณาประกอบกับพัฒนาการด้านต่างๆ ด้วยเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้าน